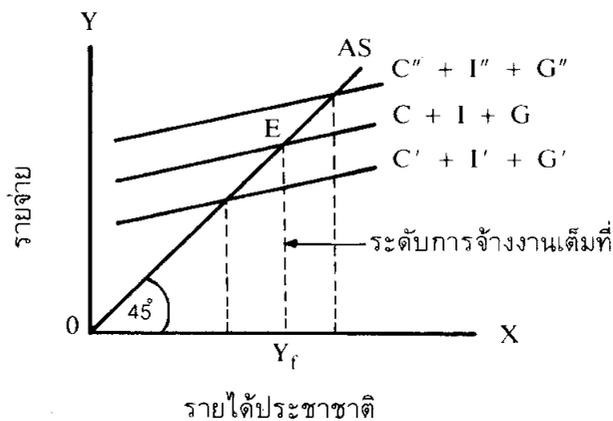
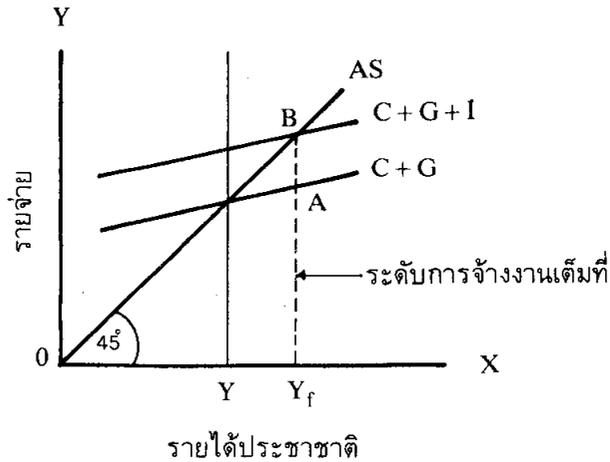

2. นโยบายการเงินและการจ้างงานเต็มที่ นักเศรษฐศาสตร์มีเป้าหมายที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศอยู่ในภาวะดุลยภาพที่มีการจ้างงานเต็มที่ (full employment) ซึ่งอุปสงค์รวม (AD) เท่ากับอุปทานรวม (AS) ณ ระดับการจ้างงานเต็มที่ เมื่อมีกรณีที่เส้นอุปสงค์รวมอยู่ในระดับสูงหรือต่ำกว่าระดับที่มีการจ้างงานเต็มที่ รัฐบาลอาจใช้นโยบายการเงินเข้าแก้ไข ดังรูปที่ 1 ต่อไปนี้

ตามรูป แกนนอน OX แสดงระดับรายได้ประชาชาติ แกนตั้ง OY แสดงการใช้จ่ายเพื่อบริโภคและเพื่อการลงทุน เส้น AS เป็นเส้นอุปทานรวม ทำมุม 45° กับแกนนอน ส่วนเส้นอุปสงค์รวมคือเส้น $C + I + G$ ตัดกับเส้นอุปทานรวมที่จุด E ในระดับรายได้ OY_f ซึ่งเป็นระดับที่มีการจ้างงานเต็มที่ ในกรณีที่เส้นอุปสงค์รวมเคลื่อนต่ำลงเป็น $C' + I' + G'$ หรือสูงขึ้นเป็น $C'' + I'' + G''$ จะมีปัญหาการว่างงานหรือการจ้างงานไม่เต็มที่ รัฐบาลจึงต้องแก้ไขโดยใช้นโยบายการเงินเพื่อทำให้อุปสงค์รวมเท่ากับอุปทานรวม ณ ระดับการจ้างงานเต็มที่

ตามรูป แกนนอน OX แสดงรายได้ แกนตั้ง OY แสดงการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคและการลงทุน เส้น AS เป็นเส้นอุปทานรวม ทำมุม 45° กับแกนนอน ส่วนเส้นอุปสงค์รวมเท่ากับ $C+G$ ซึ่งมีปัญหาการว่างงานเกิดขึ้น รัฐบาลจะต้องดำเนินนโยบายการเงินให้มีผลต่ออัตราดอกเบี้ยและอัตราดอกเบี้ยจะกระตุ้นให้มีการลงทุนเพิ่มสูงขึ้น เส้นอุปสงค์รวมเลื่อนจากเส้น $C+G$ เป็นเส้น $C+G+I$ ซึ่งจะปิดช่อง AB และระดับรายได้ประชาชาติจะเพิ่มขึ้นเป็น OY_f ซึ่งเป็นระดับที่มีการจ้างงานเต็มที่

3. นโยบายการเงินและภาวะเงินเฟ้อ ในระบบเศรษฐกิจที่ทุกคนมีงานทำเต็มที่ (full employment) นั้น เมื่อประชาชนมีอุปสงค์รวมเพิ่มขึ้น แต่ผู้ผลิตไม่สามารถจะเพิ่มผลผลิตให้ได้เพียงพอ จะทำให้ระดับราคาสินค้าโดยทั่วไปสูงขึ้นมากจนเกิดภาวะเงินเฟ้อ (Inflation) ขึ้นได้ เมื่อเกิดภาวะเงินเฟ้อ สินค้ามีราคาสูงขึ้น ผู้บริโภคที่มีรายได้ประจำเดือดร้อน และในกรณีที่เกิดภาวะเงินเฟ้ออย่างรุนแรง (hyperinflation) จะมีผลให้การผลิตส่วนรวมซบเซา ในกรณีเช่นนี้จะต้องพยายามลดอุปสงค์รวมลง โดยธนาคารกลางพยายามหาทางลดปริมาณเงินทางภาคเอกชนให้น้อยลง มาตรการต่าง ๆ ที่จะลดอุปสงค์รวมของผู้บริโภค และชลอการใช้จ่ายเพื่อการลงทุน เช่น ส่งเสริมให้มีการออมทรัพย์ ควบคุมการให้สินเชื่อของสถาบันการเงิน ควบคุมการซื้อขายระบบเงินผ่อน การเพิ่ม-ลดอัตราดอกเบี้ย เป็นต้น การใช้นโยบายการเงินแบบนี้ก็เพื่อทำให้อัตราเพิ่มของอุปสงค์รวมน้อยกว่าอัตราเพิ่มของ potential GNP

4. นโยบายการเงินและดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ ดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ (International Balance of Payment) เป็นรายงานที่แสดงถึงยอดรายได้รายจ่ายที่ประเทศหนึ่งมีกับประเทศอื่น ๆ ภายในระยะเวลา 1 ปี ดุลการชำระเงินจึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะช่วยให้เราสามารถวิเคราะห์ฐานะทางเศรษฐกิจในด้านการค้าและการเงินของประเทศได้ ดุลการชำระ

เงินช่วยให้เราทราบว่า ประเทศมีรายรับรายจ่ายเกี่ยวกับสินค้าและบริการมากน้อยเพียงใด การลงทุนต่างประเทศมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ทองคำของประเทศเพิ่มขึ้นหรือลดลงมากน้อยเพียงใด ในกรณีที่ประเทศมีดุลการชำระเงินติดลบหรือขาดดุลจำนวนมาก และต่อเนื่องกันหลาย ๆ ปี อาจต้องใช้นโยบายการเงินเข้าแก้ไขปัญหาการชำระเงินขาดดุลให้หมดสิ้นไป แนวทางในการแก้ไขก็คือ พยายามส่งเสริมการส่งออกให้มากขึ้นและลดการนำเข้าให้น้อยลง เช่น ธนาคารกลางส่งเสริมการให้เครดิตเพื่อการส่งออกของสถาบันการเงินต่าง ๆ จำกัดการให้สินเชื่อเพื่อการนำเข้า เป็นต้น โดยปกติรัฐบาลจะใช้นโยบายการเงินร่วมกับนโยบายการคลัง เพื่อรักษาดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ ทางด้านนโยบายการเงินนั้น ธนาคารกลางอาจดำเนินนโยบายการเงินแบบแข็ง (restrictive monetary policy) โดยการลดปริมาณเงินในประเทศลง ซึ่งจะมีผลทำให้อัตราดอกเบี้ยภายในประเทศสูงขึ้น เมื่ออัตราดอกเบี้ยภายในสูงขึ้น การส่งเงินไปลงทุนในต่างประเทศจะมีแนวโน้มลดลง ซึ่งจะเป็นผลทำให้การขาดดุลการชำระเงินน้อยลงได้ทางหนึ่ง แต่การที่ประเทศมีอัตราดอกเบี้ยสูงขึ้น ย่อมจะทำให้การใช้จ่ายเพื่อการลงทุนภายในประเทศลดลง และมีผลทำให้ระดับรายได้ประชาชาติลดต่ำลง ในกรณีนี้ รัฐบาลอาจใช้นโยบายการคลังเข้าชดเชยและช่วยเหลือโดยการลดอัตราภาษีเพื่อการลงทุนให้ต่ำลง และเพิ่มงบประมาณรายจ่ายของรัฐบาลให้สูงขึ้น

5. นโยบายการเงินและการพัฒนาเศรษฐกิจ ตามปกติประเทศต่าง ๆ จะประสบปัญหาในการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยกันทั้งสิ้น ประเทศที่ร่ำรวยจะประสบปัญหาว่า ทำอย่างไรจึงจะสามารถรักษาระดับความร่ำรวยนั้นให้คงอยู่ต่อไป (steady growth) และพยายามหลีกเลี่ยงให้พ้นปัญหาการว่างงาน ภาวะเงินเฟ้อและภาวะเงินฝืด ส่วนประเทศที่ยากจนก็จะประสบปัญหาว่า ทำอย่างไรประชากรของคนจะพ้นจากวัฏจักรของความยากจน (vicious circles) และพยายามหาทางเร่งรัดพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่ยากจนนั้น เป็นกระบวนการที่จะทำให้รายได้ประชาชาติที่แท้จริง (real NI) เพิ่มขึ้นในระยะยาว ถ้าอัตราการเพิ่มของรายได้ประชาชาติที่แท้จริงสูงเท่าอัตราการเพิ่มขึ้นของประชาชาติแล้ว จะมีผลทำให้รายได้ที่แท้จริงต่อคน (per capita real income) เพิ่มขึ้นตามที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ดังเช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ของไทยมีเป้าหมายที่จะให้รายได้ประชาชาติสูงกว่าร้อยละ 5.0 ต่อปี และอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรเท่ากับร้อยละ 1.3 ต่อปี เป็นต้น รายได้ประชาชาติจะสูงขึ้นได้เพียงใดขึ้นอยู่กับค่าใช้จ่ายในการบริโภคและการใช้จ่ายเพื่อการลงทุน โดยการทำงานของตัวทวี (The Multiplier)

$$\Delta Y = k \times (\Delta C + \Delta I)$$

แต่ตามปกติระดับการใช้จ่ายเพื่อการบริโภค ซึ่งดูจากค่าความโน้มเอียงที่จะใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเมื่อรายได้เพิ่มขึ้น 1 หน่วย (MPC) ในระยะสั้นมักไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก สิ่งที่เปลี่ยนแปลงขึ้นลงอยู่เสมอ ก็คือ การใช้จ่ายเพื่อการลงทุน และเมื่อมีการลงทุนเพิ่มขึ้น (I) 1 หน่วย จะเป็นผลทำให้รายได้ประชาชาติเพิ่มสูงขึ้น (Y) มากกว่า 1 หน่วย โดยการทำงานของตัวทวี (K)

$$\Delta Y = k \times \Delta I$$

ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ รัฐบาลอาจใช้นโยบายการเงินแบบอ่อน (easy monetary policy) เพื่อรักษาระดับการออมให้สมดุลกับระดับการลงทุน โดยธนาคารกลางพยายามขยายและส่งเสริมการให้สินเชื่อ พยายามทำให้อัตราดอกเบี้ยลดลงเพื่อกระตุ้นให้มีการลงทุนสูงขึ้น ในขณะเดียวกัน รัฐบาลจะใช้นโยบายการคลังแบบแข็ง (tight fiscal policy) เพื่อรักษาระดับการออมให้สมดุลกับระดับการลงทุน

บทสรุป

ธนาคารนับว่ามีบทบาทสำคัญในปริมาณเงินเพราะเงินนั้นนอกจากธนบัตร เหรียญกษาปณ์แล้ว ก็มีเงินฝากกระแสรายวันจ่ายโอนโดยเช็ค (demand deposit) ซึ่งธนาคารพาณิชย์สามารถสร้างขึ้นได้ และมีผลให้ปริมาณเงินที่หมุนเวียนเพิ่มหรือลดได้มาก โดยมีธนาคารกลางเป็นผู้ควบคุม

1. ธนาคารพาณิชย์ (Commercial Banks) เป็นสถาบันการเงินเอกชนทำหน้าที่รับฝากเงิน และให้กู้ยืมแก่ประชาชน

1.1 ระบบของธนาคารพาณิชย์ มีอยู่ 2 ระบบ คือ

(ก) ระบบธนาคารอิสระ (Independent Banking System) เป็นระบบที่แต่ละแห่งเป็นหน่วยอิสระไม่ผูกพันกับธนาคารอื่น มีแพร่หลายในสหรัฐอเมริกา จัดตั้งขึ้นตามความต้องการทางเศรษฐกิจของแต่ละท้องถิ่น ผู้ถือหุ้นและผู้บริหารเป็นคนในท้องถิ่นพร้อม ๆ กับเป็นลูกค้าของธนาคารไปด้วยในตัว

ระบบธนาคารอิสระมีทั้งข้อได้เปรียบและเสียเปรียบ ดังนี้คือ

ข้อได้เปรียบ

- (1) การให้เครดิตมักถูกต้องปลอดภัยเพราะเจ้าหน้าที่ธนาคารคุ้นเคยและทราบฐานะของลูกค้าดี
- (2) ป้องกันการผูกขาดได้ดีเพราะไม่มีการระดมทุนจากสาขาต่าง ๆ
- (3) สามารถระดมทุนในท้องถิ่นมาพัฒนาท้องถิ่นนั้นได้เต็มที่ ไม่มีการดึงเงินทุนไปเหมือนอย่างระบบธนาคารสาขา

ข้อเสียเปรียบ

- (1) ล้มได้ง่ายเพราะดำเนินในลักษณะตัวคนเดียว เมื่อเกิดการพลาดพลั้งทางด้านการบริหารจะไม่มีผู้ช่วยค้ำจุน
- (2) สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายสูงเพราะต้องดำเนินการเองโดยตลอด
- (3) มักขยายตัวไม่ทันความต้องการของท้องถิ่น

(จ) ระบบธนาคารสาขา (Branch Banking System) เป็นระบบธนาคารที่มีสาขาตั้งแต่ 2 แห่งขึ้นไปกระจายดำเนินงานอยู่ทั้งในและนอกประเทศ อย่างเช่นการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย ผู้จัดการธนาคารสาขาจะได้รับแต่งตั้งจากสำนักงานใหญ่ และดำเนินงานตามระเบียบข้อบังคับของสำนักงานใหญ่อย่างเคร่งครัด

ระบบธนาคารสาขามีทั้งข้อได้เปรียบและเสียเปรียบ ดังนี้คือ :-

ข้อได้เปรียบ

- (1) ช่วยในการกระจายทุนจากสาขาที่มีคนก้น้อยไปให้สาขาที่มีคนก้นมาก เป็นการเฉลี่ยเงินฝากไปยังแหล่งที่ต้องการได้ทั่วถึง
- (2) ล้มยากเพราะมีสำนักงานใหญ่ค้ำจุน
- (3) ประหยัดค่าใช้จ่ายเพราะสามารถใช้บริการบางอย่างร่วมกับสำนักงานใหญ่

ข้อเสียเปรียบ

- (1) ไม่สามารถดำเนินงานให้สอดคล้องกับความต้องการของคนในท้องถิ่น เพราะผู้จัดการได้รับการแต่งตั้งมาจากสำนักงานใหญ่
- (2) การตัดสินใจใช้บริการล่าช้าเพราะต้องได้รับคำสั่งจากสำนักงานใหญ่
- (3) ถ้าระบบธนาคารสาขาใหญ่เกินไป การควบคุมไม่ทั่วถึงอาจกระทบถึงกิจการธนาคารโดยส่วนรวมได้
- (4) อาจเกิดการผูกขาดในระบบเศรษฐกิจเพราะสำนักงานใหญ่สามารถระดมทุนจากธนาคารสาขาไปทุ่มจนเกิดการผูกขาดขึ้นได้

นอกจากนี้อาจมีธนาคารหมู่และธนาคารลูกโซ่ (Group and Chain Banking) อย่างในสหรัฐอเมริกาซึ่งใช้ระบบธนาคารอิสระนั้นมีธนาคารหลายแห่งสมัครใจรวมกันเป็นหมู่หรือเป็นลูกโซ่เพื่อแสวงหาส่วนดีของระบบธนาคารสาขา ซึ่งกฎหมายสหรัฐไม่เปิดช่องให้ธนาคารเปิดสาขาของตนขึ้นได้

1.2 หน้าที่ของธนาคารพาณิชย์ มีหน้าที่เกี่ยวกับการให้บริการ กับหน้าที่เกี่ยวกับการสร้างเงินฝาก ดังนี้

(ก) หน้าที่เกี่ยวกับการให้บริการ ได้แก่

- (1) การรับฝากจากประชาชนทั่วไปและจ่ายเงินเมื่อลูกค้าต้องการเบิกถอน
- (2) การโอนเงินระหว่างท้องถิ่นและระหว่างประเทศ
- (3) การเรียกเก็บเงินตามเช็ค ตั๋วเงิน หรือตราพ
- (4) การให้เช่าหีบนิรภัยให้ลูกค้าเช่าเก็บของมีค่า
- (5) การเป็นทรัสต์ (Trustee) ทำหน้าที่รักษาประโยชน์ให้กับบุคคลหรือนิติบุคคล

นิติบุคคล

(6) การปริวรรตเงินตราต่างประเทศซื้อขายเงินตราต่างประเทศ

(ข) หน้าที่เกี่ยวกับการสร้างเงินฝาก เป็นหน้าที่และบทบาทสำคัญทางด้านการเงินของประเทศ ตามปกติธนาคารพาณิชย์มีแหล่งเงินทุน 3 ทาง คือ

- จากผู้ถือหุ้นของธนาคาร
- กู้จากสถาบันการเงินต่าง ๆ และ
- จากเงินฝากของลูกค้า

ทั้ง 2 แหล่งนี้ประมาณร้อยละ 75 มาจากเงินฝากของลูกค้า เงินทั้ง 3 แหล่งนี้ ธนาคารนำไปดำเนินการสำคัญ ๆ 3 ประการ คือ

- (1) ให้ลูกค้ากู้ยืมและรับซื้อลดตั๋วเงิน
- (2) ลงทุนในหลักทรัพย์รัฐบาลและหลักทรัพย์อื่น ๆ และ
- (4) ลงทุนในอสังหาริมทรัพย์

1.3 การให้กู้ยืมและการสร้างเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ ตามปกติธนาคารพาณิชย์จะให้ลูกค้ากู้ยืมเพื่อหาผลประโยชน์ 2 วิธี คือ

(ก) ให้กู้โดยให้เบิกเงินเกินบัญชี (overdraw หรือ overdraft) เป็นวิธีการยอมให้ลูกค้าเบิกเงินเกินบัญชีเงินฝากประเภทกระแสรายวันโดยใช้เช็คเบิกจ่าย ลูกค้าที่ขอรูปแบบเบิกเงิน

เกินบัญชีนี้จะต้องมีเครดิตเป็นที่เชื่อถือและได้รับความยินยอมให้เบิกเงินเกินบัญชีโดยคิดดอกเบี้ยตั้งแต่วันเบิกเงินไป นิยมใช้ในอังกฤษ ส่วนสหรัฐอเมริกาได้ดัดแปลงใช้ “เส้นเครดิต (line of credit)” คือมีการกำหนดจำนวนเงินสูงสุดที่จะให้กู้เอาไว้ และให้ลูกค้าเบิกเงินเกินบัญชีไม่เกินเส้นเครดิตที่กำหนดเอาไว้

(๗) ให้กู้ยืมแบบธรรมดา (loans) เมื่อมีผู้นำเงินสดมาฝากเข้าบัญชีโดยตรง เรียกว่า “เงินฝากชั้นหนึ่ง (primary deposits)” ธนาคารพาณิชย์จะนำเงินฝากนี้ไปให้ลูกค้ากู้แบบธรรมดา (loans) คือวิธีเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันให้แก่ลูกค้าตามวงเงินที่ขอกู้และที่ตกลงทำสัญญาต่อกัน แล้วมอบสมุดเช็คให้ไปเขียนสั่งจ่ายตามวงเงินที่ขอกู้ ซึ่งมีลักษณะเป็น “เงินฝากชั้นสอง (secondary deposits)”

การสร้างเงินฝาก (Deposit Creation) โดยระบบธนาคาร เนื่องจากแต่ละประเทศมีธนาคารพาณิชย์หลายแห่ง ถ้าพิจารณาธนาคารที่มีอยู่ทั้งหมด รวมกันเรียกว่า “ระบบธนาคาร (banking system)” และการสร้างเงินฝากโดยธนาคารทั้งระบบจะเกิดขึ้นเมื่อมีลูกค้านำเงินสดมาฝากที่เรียกว่าเงินฝากชั้นหนึ่ง (primary deposits) ธนาคารไม่จำเป็นต้องเก็บเงินสดสำรอง (cash reserve) เพื่อเตรียมจ่ายแก่ผู้ฝากที่จะมาถอนไว้เต็ม 100 เปอร์เซ็นต์ ทั้งนี้ก็เพราะปกติผู้ฝากแต่ละคนจะไม่มาถอนเงินที่ฝากไว้ในคราวเดียวกันทั้งหมด ธนาคารจึงมีโอกาสนำเงินฝากส่วนหนึ่งไปหาผลประโยชน์จากการให้กู้ยืมธรรมดา (loans) หรือให้เบิกเงินเกินบัญชี (overdraft) และลงทุนซื้อหลักทรัพย์ต่าง ๆ ได้ ส่วนที่ธนาคารพาณิชย์จะต้องเก็บเงินสดสำรองไว้ไม่น้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับ :-

(1) อัตราเงินสดสำรองที่กฎหมายกำหนด (legal cash reserve requirement) เช่น พ.ร.บ.ธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 ของไทยกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ดำรงเงินสดสำรองไว้ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยไม่ต่ำกว่าร้อยละ 6 ของยอดเงินฝาก โดยธนาคารแห่งประเทศไทยจะกำหนดอัตราเงินสดสำรองให้สูงต่ำตามนโยบายเงินตรา

(2) เงินสดที่ธนาคารต้องเก็บไว้จ่ายให้แก่ลูกค้า เป็นเงินสดสำรองอีกจำนวนหนึ่งที่ธนาคารเตรียมไว้จ่ายให้ลูกค้า นอกเหนือจากเงินสดสำรองตามกฎหมาย เงินจำนวนนี้จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสภาพคล่องของสินทรัพย์ที่ธนาคารมีอยู่ และปัจจัยอื่น ๆ เช่น ภาวะเศรษฐกิจ โดยทั่วไป เป็นต้น เพราะถ้าธนาคารมีสินทรัพย์ที่มีสภาพคล่อง (liquidity assets) อยู่มาก (หมายถึงสินทรัพย์ที่เปลี่ยนเป็นเงินสดได้เร็วโดยไม่เสี่ยงต่อการขาดทุน เช่น เงินกู้ระยะสั้น ตั๋วเงินคลัง เป็นต้น) อัตราเงินสดสำรองจ่ายที่ธนาคารต้องเก็บไว้ก็ต่ำ

ตามข้อเท็จจริงข้างต้น เมื่อมีลูกค้านำเงินสดมาฝากซึ่งเป็นเงินฝากชั้นแรก 1,000 บาท นั้น ธนาคารไม่จำเป็นต้องเก็บเงินสดไว้ทั้งหมด แต่จะเก็บไว้เป็นเงินสดสำรองตามกฎหมาย กับเงินฝากสำรองจ่าย สมมติว่า รวมกัน 20 เปอร์เซ็นต์ ธนาคารพาณิชย์ก็จะนำเงินที่เหลือจากการ เก็บสำรองไปให้ลูกค้าของตนกู้ยืมโดยเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันให้ และถ้าธนาคารให้ได้ กู้ยืมเงินโดยวิธีนี้ทั้งระบบแล้ว เงินสดก้อนแรกที่มีผู้นำไปฝาก 1,000 บาทนั้น ระบบธนาคารจะ สามารถสร้างฝากใหม่ได้ถึง 4,000 บาท รวมกับเงินฝากเดิม 1,000 บาท เป็น 5,000 บาท ซึ่งจะ สังเกตได้จากตารางดังต่อไปนี้

ตารางแสดงการขยายเครดิตของระบบธนาคาร

ธนาคาร	เงินฝากชั้นแรก	เงินสดสำรองที่เก็บไว้ 20%	เงินสดสำรองส่วนเกิน ซึ่งให้กู้โดยเบิกบัญชี เงินฝากชั้นที่ 2
A	1,000.-	200.-	800.-
B	800.-	160.-	640.-
C	640.-	128.-	512.-
D	512.-	102.-	410.-
E	410.-	82.-	328.-
F	328.-	66.-	263.-
G	262.-	52.-	210.-
H	210.-	42.-	168.-
I	168.-	34.-	134.-
J	134.-	27.-	107.-
K	107.-	21.-	86.-
L	86.-	17.-	69.-
M	69.-	14.-	55.-
N	55.-	11.-	44.-
O	44.-	9.-	35.-
รวม 15 ธนาคารแรก	4,825.-	965.-	3,860.-
รวมธนาคารอื่นๆ ต่อไป	175.-	35.-	140.-
รวมธนาคารทั้งระบบ	5,000	1,000	4,000

ธนาคารทั้งระบบสามารถสร้างเงินฝากได้เป็นจำนวนทวีคูณ แต่ถ้าเป็นการสร้างเงินฝากของธนาคารเพียงแห่งเดียวจะไม่สามารถสร้างได้เป็นทวีคูณ ตามตัวอย่างในตารางจะเห็นได้ว่าระบบธนาคารจะสามารถสร้างเงินฝากได้เป็น 5 เท่าของเงินฝากชั้นแรกได้ก็ต่อเมื่อมีการใช้ธนาคารทั้งระบบอย่างน้อย 15 แห่ง

ในการคำนวณหาปริมาณเงินฝากทั้งสิ้นซึ่งได้แต่ฝากชั้นแรกกับเงินฝากที่ธนาคารสร้างขึ้นนั้น มีสูตรที่จะประกอบความเข้าใจได้ ดังนี้

$$\Delta D = \frac{\Delta P}{R\% + L\%}$$

- L = อัตราเงินสดสำรองที่ธนาคารเก็บไว้ คิดเป็นเปอร์เซ็นต์จากยอดฝากทั้งหมด
- ΔD = ปริมาณเงินฝากทั้งสิ้น
- ΔP = เงินฝากชั้นแรก
- R = อัตราส่วนเงินสดสำรองตามกฎหมาย คิดเป็นเปอร์เซ็นต์จากยอดเงินฝากทั้งหมด

สมมติว่ามีลูกค้านำเงินสดมาฝากธนาคาร 1,000 บาท อัตราส่วนเงินสดสำรองตามกฎหมาย (R) ร้อยละ 6 อัตราเงินสดสำรองที่ธนาคารเก็บไว้ (L) ร้อยละ 14 ธนาคารทั้งระบบจะสามารถสร้างเงินฝากรวมกับเงินฝากครั้งแรกแล้วเท่ากับ :-

$$\begin{aligned} \Delta D &= \frac{\Delta P}{R + L} \\ &= \frac{1,000}{6\% + 14\%} = 1,000 \times 5 = 5,000 \end{aligned}$$

ดังนั้นการขยายเครดิตหรือการสร้างเงินฝาก ของระบบธนาคารจะทำได้มากหรือน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับ

- (ก) ปริมาณเงินสดที่ใช้หมุนเวียนอยู่ในระบบเศรษฐกิจ
- (ข) ปริมาณความต้องการถือเงินสดของประชาชน
- (ค) อัตราส่วนของเงินสดสำรองที่กฎหมายกำหนดไว้
- (ง) จำนวนเงินที่ธนาคารต้องเก็บไว้เพื่อจ่ายให้แก่ลูกค้าที่นำเงินมากไว้

การหดเครดิต กรณีจะเป็นไปในทางตรงข้ามกับการขยายเครดิต คือรัฐบาลโดยธนาคารกลางกำหนดให้ธนาคารเพิ่มจำนวนเงินสดสำรองตามกฎหมายหรือมีภาวะการณ์ให้ธนาคารจำต้องเก็บเงินสดไว้มากขึ้น ซึ่งจะมีผลให้ธนาคารต้องหดเครดิตหรือลดปริมาณเงินฝากลงตามระบบธนาคารด้วย ดังนั้นการหดเครดิตของธนาคารอาจเนื่องมาจาก

(1) ปริมาณเงินสดของธนาคารลดลงจำเป็นต้องเรียกเงินกู้คืนหรือขายหลักทรัพย์ออกไปเพื่อให้ได้เงินสดเข้ามา หรือต้องลดการให้กู้ยืมธนาคาร หรือลดการให้เบิกเงินเกินบัญชี

(2) ธนาคารกลางกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ต้องเพิ่มอัตราเงินสดสำรองตามกฎหมายให้สูงขึ้น

(3) มีเหตุการณ์ที่ทำให้ธนาคารพาณิชย์ต้องเตรียมเงินสดสำรองจ่ายเพิ่มขึ้น

(4) มีเหตุการณ์ที่ผู้ฝากเงินไว้กับธนาคารต้องการถอนเงินที่ฝากไว้เพื่อถือเงินสดมากขึ้น

1.4 ความช่วยเหลือที่รัฐบาลให้แก่ธนาคารพาณิชย์ เนื่องจากธนาคารพาณิชย์ถือเงินสดไว้เพียงส่วนหนึ่ง ธนาคารจึงดำรงกิจการอยู่ได้ด้วยความเชื่อถือของมหาชน หากมีเหตุการณ์ให้ลูกค้าพากันมาถอนเงินพร้อม ๆ กัน เช่น เกิดความยุ่งยากทางการเมือง สงคราม ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ หรือมีธนาคารพาณิชย์แห่งหนึ่งแห่งใดดำเนินงานล้มเหลว ย่อมทำให้ประชาชนขาดความเชื่อถือ และมีผลกระทบต่อการเงินของประเทศได้ รัฐบาลของประเทศต่าง ๆ จึงต้องให้ความช่วยเหลือแก่ธนาคารพาณิชย์ในประการต่าง ๆ กันเช่น

(1) ควบคุมการก่อตั้งและการดำเนินงาน โดยออกกฎหมายและหรือวางกฎเกณฑ์ควบคุม เช่น กำหนดให้ธนาคารเป็นบริษัทจำกัด กำหนดจำนวนธนาคาร กำหนดจำนวนขั้นต่ำของเงินทุน และตรวจสอบฐานะการเงินของธนาคารเป็นประจำ เป็นต้น

(2) กำประกันเงินฝาก รัฐบาลของบางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกาจะเข้าค้ำประกันเงินฝากของเอกชนในธนาคารพาณิชย์ที่ร้องขอ เพื่อสร้างความมั่นใจแก่ลูกค้าของธนาคาร

(3) จัดตั้งธนาคารกลาง รัฐบาลของประเทศต่าง ๆ จะจัดตั้งธนาคารกลาง (Central bank) ขึ้นควบคุมปริมาณเงินสดและการให้เครดิตของประเทศ พร้อมทั้งทำหน้าที่เป็นนายธนาคารของธนาคารพาณิชย์ทั้งหลายเพื่อคอยช่วยเหลือสร้างความมั่นคงให้แก่ธนาคารพาณิชย์ เช่น คอยควบคุมรักษาเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ และให้ธนาคารกู้ยืมเงินเป็นแหล่งสุดท้าย (lender of last resort) เป็นต้น

1.5 ธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย เป็นระบบธนาคารสาขา (Branch Banking System) มีสาขากระจายอยู่ทั่วประเทศ ธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยมีความเจริญเติบโตเป็น 3 ระยะคือ

(1) ระยะเวลา ระหว่าง พ.ศ. 2431 ถึง พ.ศ. 2484 กิจการธนาคารพาณิชย์ ส่วนมากเป็นของชาวต่างประเทศ เมื่อ พ.ศ. 2431 มีธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ของชาวอังกฤษเข้ามาดำเนินกิจการเป็นครั้งแรก ต่อมา พ.ศ. 2437 มีธนาคารชาร์เตอร์แบงค์ของชาวอังกฤษเข้ามาดำเนินธุรกิจ และ พ.ศ. 2440 มีธนาคารแห่งอินโดจีนของชาวฝรั่งเศสเข้ามา **ประมาณ พ.ศ. 2449 จึงได้มีการจัดตั้งธนาคารของคนไทยขึ้นคือ “แบงค์สยามกัมมาจลทุนจำกัด”** ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น ธนาคารไทยพาณิชย์ โดยมีทุนเริ่มแรก 3 ล้านบาท แต่ระยะนี้ประชาชนส่วนใหญ่ยังนิยมฝากเงิน และเลื่อมใสในบริการของธนาคารต่างชาติมากกว่า

(2) ระยะเวลาที่สอง ระหว่าง พ.ศ. 2484 ถึง พ.ศ. 2488 เป็นระยะเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาขึ้น ไทยถูกบังคับให้ประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา รัฐบาลไทยวิบัติทรัพย์สินฝ่ายตรงข้ามหมด กิจการธนาคารพาณิชย์ของชาวยุโรปต้องเลิกกลับไปเปิดโอกาสให้คนไทยตั้งธนาคารพาณิชย์ขึ้นหลายแห่งตามนโยบายของรัฐบาลในสมัยนั้นที่ต้องการสนับสนุนให้คนไทยดำเนินธุรกิจธนาคารพาณิชย์ให้มากที่สุด

(3) ระยะเวลาที่สาม ระหว่าง พ.ศ. 2489 ถึงปัจจุบันธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย ได้พัฒนาก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาประเทศ ธนาคารพาณิชย์ของคนไทยได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และมีสาขากระจายไปทั่วประเทศสามารถสร้างความเชื่อถือแก่ประชาชนและขยายการให้สินเชื่อได้อย่างกว้างขวาง

2. ธนาคารกลาง (Central Bank) เป็นสถาบันการเงินของรัฐบาล จัดตั้งขึ้นเพื่อรักษาเสถียรภาพของเงินตราและเศรษฐกิจของประเทศโดยใช้นโยบายการเงิน (Monetary Policy) ควบคุมการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ และทำหน้าที่เป็นนายธนาคารของรัฐบาล ธนาคารกลางในประเทศต่าง ๆ อาจมีชื่อเรียกต่างกันแต่ทำหน้าที่เหมือน ๆ กัน เช่น สหรัฐอเมริกา มี Federal Reserve Bank อังกฤษ มี Bank of England ไทยมีธนาคารแห่งประเทศไทย (Bank of Thailand) เป็นต้น **ธนาคารกลางของประเทศต่าง ๆ จะแตกต่างจากธนาคารพาณิชย์ในสาระสำคัญ** คือ

(ก) ธนาคารกลางทำหน้าที่ควบคุมรักษาเสถียรภาพของเงินตราและเศรษฐกิจ มิได้แสวงหาผลกำไรเหมือนธนาคารพาณิชย์

(ข) ลูกค้ำของธนาคารกลางได้แก่ธนาคารพาณิชย์และหน่วยงานของรัฐบาล ส่วนลูกค้ำของธนาคารพาณิชย์ส่วนมากได้แก่ผู้ประกอบการธุรกิจและประชาชนทั่วไป

(ค) ธนาคารกลางทำหน้าที่เป็นนายธนาคารของธนาคารพาณิชย์คอยควบคุมและให้ความช่วยเหลือ สร้างความมั่นคงให้แก่ธนาคารพาณิชย์ ส่วนมากจึงไม่มีนโยบายที่จะประกอบธุรกิจแข่งขันกับธนาคารพาณิชย์

2.1 หน้าที่ของธนาคารกลาง โดยทั่วไปธนาคารกลางประเทศต่าง ๆ มีหน้าที่สำคัญ ดังนี้

(1) ควบคุมทางด้านปริมาณ

(ก) วิธีซื้อขายหลักทรัพย์รัฐบาล (Open Market Operation) ได้แก่พันธบัตรรัฐบาล ตั๋วเงินคลัง และอื่น ๆ กล่าวคือ ธนาคารกลางมีนโยบายที่จะลดปริมาณเงินเพื่อยับยั้งภาวะเงินเฟ้อก็จะทำการขายหลักทรัพย์ออกไปเพื่อดึงเอาเงินจากภาคเอกชน (Private sector) เข้ามาสู่ภาครัฐบาล (Public sector) และในทางตรงข้ามหากธนาคารกลางต้องการเพิ่มปริมาณเงินภาคเอกชนเพื่อแก้ไขภาวะเงินฝืด ก็อาจรับซื้อหลักทรัพย์รัฐบาลคืนกลับมา เพื่อให้ปริมาณเงินภาคเอกชนมีปริมาณสูงขึ้น เป็นต้น

(ข) วิธีเพิ่มลดอัตรารับช่วงซื้อลดตั๋วเงิน (Rediscount Rate or Bank Rate) วิธีนี้ธนาคารกลางจะควบคุมการให้เครดิตของธนาคารพาณิชย์โดยเพิ่มหรือลดอัตรารับช่วงซื้อลดตั๋วเงิน กล่าวคือถ้าต้องการจะให้ธนาคารพาณิชย์ลดการให้เครดิต (ลดการซื้อตั๋วเงินจากเอกชน) ธนาคารกลางก็จะเพิ่มอัตรารับช่วงซื้อลดตั๋วเงินจากธนาคารพาณิชย์ แต่ถ้าต้องการจะให้ธนาคารพาณิชย์ขยายการให้เครดิตสามารถซื้อตั๋วเงินจากธนาคารพาณิชย์ลง ตัวอย่างเช่น ธุรกิจเอกชนต้องการกู้เงินจากธนาคารพาณิชย์โดยการออกตั๋วเงิน ในการนี้ธนาคารพาณิชย์ ก. (ผู้ให้กู้ยืม) รับซื้อไว้โดยคิดส่วนลด 10% ถ้าตั๋วเงินราคา 10,000 บาท ธนาคารพาณิชย์ก็จะหักไว้ 1,000 บาท จ่ายเงินให้ผู้ขายตั๋วเงินเพียง 9,000 บาท เมื่อธนาคารพาณิชย์รับซื้อตั๋วเงินจากเอกชนไว้แล้วยังไม่ถึงกำหนดชำระหนี้ตามตั๋วเงิน เกิดความจำเป็นต้องหาเงินสดเข้าธนาคาร ก็จะทำนำตั๋วเงินนั้นไปขายต่อให้แก่ธนาคารกลางซึ่งจะเป็นผู้รับช่วงซื้อตั๋วเงิน (Rediscount) ตามอัตราที่กำหนด เรียกว่า (Rediscount) Rate หรือ Bank Rate สมมติว่าธนาคารกลางกำหนด Bank Rate ไว้ 7% เมื่อธนาคารพาณิชย์จะนำตั๋วเงินมาขายราคา 10,000 บาท ธนาคารกลางก็จะจ่ายเงินให้ 9,000 บาท ในการนี้จะเห็นได้ว่าธนาคารพาณิชย์ ก. ยังมีกำไร 700 บาท ก็สามารถให้เอกชนกู้ยืมโดยการรับซื้อตั๋วเงินได้เพิ่มขึ้น แต่ถ้าธนาคารกลางมีนโยบายที่จะลดการให้เครดิตของธนาคารพาณิชย์ก็จะกระทำได้โดยเพิ่มอัตรารับช่วงซื้อลดตั๋วเงินให้สูงขึ้น จนธนาคารพาณิชย์ไม่มีผลกำไรจากการซื้อลดตั๋วเงินคือกำหนดให้ Rediscount Rate สูงกว่า Discount Rate นั้นเอง

(ค) วิธีเพิ่มลดอัตราส่วนเงินสำรองตามกฎหมาย (Changing Legal Reserve Requirement) โดยธนาคารกลางจะเป็นผู้กำหนดให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจของประเทศ เช่น สมมติว่า ธนาคารกลางกำหนดให้ลดสำรองตามกฎหมายลงจาก 15% ก็เหลือเพียง 10% ก็จะทำให้สำรองส่วนเกิน (Excess reserve) ของธนาคารพาณิชย์เพิ่มขึ้น สามารถขยายเครดิตให้

กู้ยืมหรือซื้อหลักทรัพย์เพิ่มขึ้นได้ แต่ในทางตรงข้ามหากธนาคารกลางประสงค์จะให้ธนาคารพาณิชย์ลดการให้เครดิตลงก็จะประกาศเพิ่มสำรองตามกฎหมายจาก 10% เป็น 15% ก็จะทำให้สำรองที่ธนาคารพาณิชย์มีอยู่ไม่เพียงพอ จึงต้องหดเครดิตลดการให้กู้ยืมลงจากเดิม ธนาคารกลางจึงสามารถควบคุมการให้เครดิตของธนาคารพาณิชย์ได้โดยการประกาศเพิ่มหรือลดอัตราส่วนเงินสำรองตามกฎหมาย

(2) ควบคุมทางเครดิตเฉพาะอย่าง

(ก) ควบคุมเครดิตเพื่อเก็งกำไรหรือซื้อขายหลักทรัพย์ เป็นวิธีจำกัดการให้กู้ยืมเพื่อนำเงินไปเสี่ยงหากำไรโดยซื้อหลักทรัพย์ เช่น หุ้น พันธบัตร เป็นต้น นักเก็งกำไรที่มีทุนไม่เพียงพอก็จะกู้ยืมจากธนาคารพาณิชย์โดยใช้หลักทรัพย์เป็นประกัน เมื่อต้องการจะลดการให้กู้ยืมเพื่อเก็งกำไรของธนาคารพาณิชย์ ธนาคารกลางก็จะกำหนด “เงินมัดจำ” (Margin Requirement) ให้สูงขึ้น เช่นสมมติว่า เดิมกำหนดเงินมัดจำไว้ 70% หมายความว่า ถ้าจะกู้ยืมไปซื้อหลักทรัพย์เก็งกำไรแล้ว ผู้กู้ยืมจะต้องใช้เงินของตน 70% จะกู้จากธนาคารพาณิชย์ได้เพียง 30% เท่านั้น ในกรณีนี้หากต้องการลดการให้กู้ยืมเพื่อเก็งกำไร ธนาคารกลางก็จะขึ้นอัตราเงินมัดจำจาก 70% เป็น 80% ซึ่งหมายความว่า ผู้กู้ยืมจะต้องใช้เงินของตน 80% แล้วจะขอกู้ยืมจากธนาคารพาณิชย์ได้เพียง 20% เป็นต้น

(ข) ควบคุมเครดิตเพื่อการบริโภค เครดิตเพื่อการบริโภคแบบซื้อขายเงินผ่อน โดยผู้ซื้อจ่ายเงินครั้งแรกจำนวนหนึ่งแล้วผ่อนชำระส่วนที่เหลือเป็นงวด ๆ จนครบ ผู้ขายสินค้าแบบผ่อนชำระมักจะมีเงินทุนหมุนเวียนไม่พอ จำเป็นต้องกู้ยืมเงินจากธนาคารพาณิชย์มาดำเนินธุรกิจของตน ดังนั้น เมื่อธนาคารกลางมีนโยบายจำกัดเครดิตเพื่อการบริโภคให้น้อยลงก็อาจทำได้โดยกำหนดวงเงินที่จะต้องจ่ายครั้งแรกให้สูงขึ้นหรือลดจำนวนงวดที่ผ่อนชำระในการซื้อขายผ่อนให้เหลือสั้นลง แต่ถ้าต้องการจะส่งเสริมการให้เครดิตเพื่อการบริโภค ก็จะกำหนดวงเงินที่จะต้องจ่ายครั้งแรกให้ต่ำลงหรือกำหนดจำนวนที่จะต้องชำระให้นานขึ้น

(ค) ควบคุมเครดิตเพื่อการก่อสร้างหรือซื้ออาคาร เพื่อป้องกันไม่ให้ราคาอุปกรณ์การก่อสร้างตลอดจนแรงงานสูงขึ้นในภาวะเงินเฟ้อหรือยามสงคราม ธนาคารกลางอาจควบคุมการให้เครดิตเพื่อก่อสร้างอาคารได้โดยกำหนดจำนวนเงินสูงสุดที่ธนาคารพาณิชย์จะให้กู้ยืม หรือกำหนดระยะเวลาการใช้เงินต้นคืนให้สั้นลง

(ง) ควบคุมเครดิตใช้วิธีขอร้องอย่างกันเอง (Gentlemen's Agreement) หรือวิธี “ชี้ชวนทางศีลธรรม” (Moral Suasion) เป็นวิธีการที่ธนาคารกลางร้องขอความร่วมมือจากธนาคารพาณิชย์ ให้ปฏิบัติตามนโยบายของธนาคารกลาง โดยชี้ชวนให้ตระหนักถึงผลเสียที่จะ

เกิดขึ้น เช่น ชีวชนมิให้ธนาคารพาณิชย์ขยายเครดิตเพื่อเก็งกำไรหากธนาคารพาณิชย์ไม่ร่วมมือธนาคารก็จะไม่ให้ความช่วยเหลือธนาคารพาณิชย์ในคราวจำเป็นที่จะต้องกู้ยืมจากธนาคารกลาง เป็นผู้ออกบัตรธนาคารหรือธนบัตร นับเป็นเอกสิทธิ์สำคัญที่ธนาคารกลางกลางมีอยู่และใช้ควบคุมดูแลให้จำนวนธนบัตรและการให้เครดิตมีพอดีกับความต้องการของธุรกิจต่าง ๆ

(ก) เป็นผู้ออกบัตรธนาคารหรือธนบัตร นับเป็นเอกสิทธิ์สำคัญที่ธนาคารกลางมีอยู่และใช้ควบคุมดูแลให้จำนวนธนบัตรและการให้เครดิตมีพอดีกับความต้องการของธุรกิจต่าง ๆ

(ข) เป็นนายธนาคารให้รัฐบาลทำหน้าที่เช่นเดียวกับธนาคารพาณิชย์ ทำให้แก่ลูกค้า เช่น รับฝากเงินและจ่ายเงินขององค์การรัฐบาล ให้รัฐบาลหรือรัฐวิสาหกิจกู้ยืม ชื้อขายตั๋วเงินคลังและพันธบัตรรัฐบาล เป็นต้น

(ค) เป็นตัวแทนรัฐบาลทางการเงิน เช่น ควบคุมการปริวรรตเงินตราต่างประเทศ จัดการเกี่ยวกับหนี้สาธารณะ เป็นต้น

(ง) เป็นธนาคารของธนาคารพาณิชย์ เช่น รับฝากเงินสำรองของธนาคารพาณิชย์ จัดการหักบัญชีระหว่างธนาคาร ให้ธนาคารพาณิชย์กู้ยืมเงิน เป็นต้น

(จ) ควบคุมธนาคารพาณิชย์เพื่อให้ดำเนินงานถูกต้องตามกฎหมาย ให้ธนาคารดำเนินธุรกิจด้วยความมั่นคงโดยการตรวจสอบ ควบคุมการก่อตั้งและล้มเลิกกิจการธนาคารพาณิชย์

(ฉ) ควบคุมปริมาณเงินภายในประเทศตามนโยบายการเงิน ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญของธนาคารกลางเพื่อรักษาอัตราแลกเปลี่ยน (exchange rate) ให้เหมาะสม

(ช) รักษาเงินสำรองที่เป็นเงินตราต่างประเทศและทองคำเพื่อเป็นทุนสำรองส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งเก็บรักษาไว้เพื่อชำระหนี้ระหว่างประเทศเมื่อมีดุลการชำระเงินขาดดุลรวมทั้งหาผลประโยชน์จากทุนสำรองที่เก็บไว้

(ซ) สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจโดยจัดตั้งสถาบันการเงินต่าง ๆ ให้รัฐบาลและเอกชนกู้ยืมไปใช้จ่ายลงทุนพัฒนาประเทศ

2.2 การควบคุมปริมาณเงินของธนาคารกลาง เป็นหน้าที่สำคัญของธนาคารกลางที่จะต้องรักษาปริมาณเงินให้พอเหมาะ กับ GDP (ปกติปริมาณเงินควรสูงกว่า GDP ประมาณ

2-3%) เพราะถ้าหากปริมาณเงินมากเกินไปก็อาจเกิดปัญหาเงินเฟ้ออันมีสาเหตุทางด้านการเงิน (monetary inflation) ถ้าปริมาณเงินน้อยเกินไปก็อาจเกิดปัญหาเงินฝืด ธนาคารกลางจึงต้องใช้ นโยบายการเงิน (Monetary Policy) เข้าแก้ไขเพื่อสร้างเสถียรภาพทางการเงินของประเทศโดยการ

- (1) ควบคุมด้านปริมาณ (Quantitative Control)
- (2) ควบคุมทางเครดิตเฉพาะอย่าง (Selective Control) และ
- (3) ควบคุมโดยตรง (Direct Control)

(3) การควบคุมโดยตรง (Direct Control) การควบคุมปริมาณเงินวิธีนี้ ธนาคารกลางจะขอความร่วมมือจากธนาคารพาณิชย์โดยตรง ที่อาจแยกออกได้ 2 ลักษณะ คือ

(ก) ธนาคารกลางจะกำหนดวงเงินสูงสุดที่ธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบ จะให้กู้ยืมหรือลงทุนได้ทั้งหมด เช่น กำหนดการขยายสินเชื่อสูงสุดในระยะเวลาใดเวลาหนึ่งของ ธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบ หรือกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์เพิ่มการให้สินเชื่อแก่การประกอบ การบางอย่างที่จำเป็นในการพัฒนาประเทศ เช่น กรณีธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดให้ธนาคาร พาณิชย์เพิ่มสัดส่วนการให้สินเชื่อเพื่อการเกษตร เป็นต้น

(ข) ธนาคารกลางจะกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบเพิ่ม-ลด สินเชื่อตามนโยบายที่ธนาคารกลางกำหนด ในกรณีที่เห็นว่า ปริมาณเงินหมุนเวียนในตลาดมี น้อยเกินไป ธนาคารกลางก็อาจขอให้ธนาคารพาณิชย์เพิ่มการให้สินเชื่อให้สูงขึ้น และในกรณี ที่เห็นว่าปริมาณเงินจะสูงเกินไปจนเป็นอันตรายต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ ธนาคารกลาง ก็อาจจะขอให้ธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบลดการให้สินเชื่อ โดยยังคงเงื่อนไขอื่น ๆ ไว้ตามเดิม

เครื่องมือในการควบคุมปริมาณเงินของธนาคารกลางวิธีต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ ธนาคารกลาง จะเลือกใช้ได้อย่างใดอย่างหนึ่งหรือใช้ร่วมกันตามความเหมาะสมและภายใต้ขอบเขตอำนาจหน้าที่ ตามกฎหมาย

3. นโยบายการเงิน (Monetary Policy) นโยบายการเงินเป็นนโยบายที่เกี่ยวกับการกำหนด และควบคุมปริมาณเงินให้พอเหมาะกับความต้องการและความจำเป็นในการหมุนเวียนของ ระบบเศรษฐกิจของประเทศ รัฐบาลของประเทศต่าง ๆ อาจดำเนินนโยบายการเงินผ่านทาง ธนาคารกลางเพื่อแก้ไขภาวะเศรษฐกิจให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนา การดำเนินนโยบายการคลังอาจกระทำได้โดยธนาคารกลางใช้มาตรการต่าง ๆ เพื่อเพิ่มหรือลด ปริมาณเงินและปริมาณเครดิต เป็นผลให้อัตราดอกเบี้ยเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เพิ่มขึ้นหรือ ลดลง เมื่ออัตราดอกเบี้ยเปลี่ยนแปลงจะส่งผลกระทบต่อการใช้จ่ายเพื่อลงทุนขยายการผลิตสินค้า

และบริการ และเมื่อผู้ประกอบการลงทุนขยายการผลิต มีการใช้ปัจจัยการผลิตมากขึ้น จะมีผลในที่สุดก็คือ ระดับรายได้ประชาชาติสูงขึ้น ในการดำเนินนโยบายการเงินของธนาคารกลางจะมีเครื่องมือสำคัญ 3 ประการ คือ

3.1 การเพิ่มหรือลดอัตราเงินสดสำรองตามกฎหมาย (changes in reserve requirements) เมื่อธนาคารพาณิชย์รับฝากเงินจากประชาชนไว้และจะให้กู้ต่อไป ธนาคารกลางจะกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์เก็บเงินสดสำรองไว้จำนวนหนึ่ง เพื่อเป็นที่อุ้มใจของผู้ฝากเงิน กับเพื่อควบคุมการให้สินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ ตัวอย่างเช่น เดิมธนาคารกลางกำหนดอัตราเงินสดสำรองไว้ร้อยละ 20 ของเงินฝาก เมื่อธนาคารกรุงเทพรับฝากเงินจาก นาย ก.ไว้ 100,000 บาท ธนาคารกรุงเทพจะให้นาย ข. กู้ต่อไปได้ 80,000 บาท ถ้าธนาคารกลางต้องการให้ธนาคารกรุงเทพให้นาย ข. กู้ได้มากขึ้น ก็จะลดอัตราเงินสดสำรองจากเดิมร้อยละ 20 ลงเหลือร้อยละ 10 ของเงินฝาก ธนาคารกรุงเทพก็จะให้นาย ข. กู้ได้ถึง 90,000 บาท ในทางตรงกันข้าม ถ้าธนาคารกลางต้องการจะให้ธนาคารกรุงเทพปล่อยเงินให้นาย ข. กู้ได้น้อยลง ก็จะเพิ่มอัตราเงินสดสำรองจากเดิมร้อยละ 20 เป็นร้อยละ 30 ของเงินฝาก ดังนั้นธนาคารกรุงเทพก็จะให้นาย ข. กู้ได้เพียง 70,000 บาท

ตามตัวอย่างข้างต้นนี้ ถ้าธนาคารกลางต้องการจะให้ปริมาณเงินในมือประชาชนสูงขึ้นเพื่อแก้ไขภาวะเงินฝืด ธนาคารกลางก็จะส่งเสริมการให้กู้ยืมเงินของธนาคารพาณิชย์โดยลดอัตราเงินสดสำรองตามกฎหมายให้ต่ำลงจากเดิม และถ้าต้องการจะลดปริมาณเงินในมือประชาชนให้น้อยลงเพื่อแก้ไขภาวะเงินเฟ้อ ธนาคารกลางก็จะจำกัดการให้กู้ยืมของธนาคารพาณิชย์ โดยเพิ่มอัตราเงินสดสำรองตามกฎหมายให้สูงขึ้นจากเดิม

3.2 การเพิ่มหรือลดอัตรารับช่วงซื้อตั๋วเงิน (changes in rediscount rate) การกู้ยืมโดยใช้ตั๋วเงินประเภทต่าง ๆ เป็นหลักประกัน ตัวอย่างเช่น นายสมศักดิ์ ต้องการกู้เงินจากธนาคารกรุงเทพ 1 ล้านบาท จึงออกตั๋วเงินมีอายุ 1 ปี นำไปขายลดให้แก่ธนาคารกรุงเทพ ในกรณีนี้ธนาคารกรุงเทพจะคิดส่วนลด เรียกว่า "อัตราซื้อลด (discount rate)" สมมติว่าอัตราซื้อลดร้อยละ 10 ธนาคารกรุงเทพ ก็จะจ่ายเงินให้นายสมศักดิ์เพียง 900,000 บาท หักส่วนลดไว้ 100,000 เมื่อตั๋วเงินครบกำหนด ธนาคารกรุงเทพจะเรียกเก็บเงินจากนายสมศักดิ์เต็มจำนวน 1 ล้านบาท **ธนาคารกรุงเทพเมื่อรับซื้อตั๋วเงินไว้** ต้องการเงินสดก็จะนำตั๋วเงินฉบับเดียวกันนี้ไปขายต่อให้กับธนาคารกลาง โดยธนาคารกลางจะหัก "อัตรารับช่วงซื้อลด (rediscount rate)" ออกจำนวนหนึ่ง ธนาคารกรุงเทพจะได้กำไรจากการรับซื้อตั๋วเงินมาน้อยเพียงใด จึงขึ้นอยู่กับ การกำหนดอัตรารับช่วงซื้อลดของธนาคารกลาง

ตามตัวอย่างข้างต้นนี้ สมมติว่ามีภาวะเงินฝืดเกิดขึ้น ธนาคารกลางต้องการให้ประชาชน ักุเงินให้มากขึ้นจะได้มีอำนาจซื้อมากขึ้น ก็อาจคิดอัตรารับช่วงซื้อลดเพียงร้อยละ 8 ซึ่งธนาคาร ึ่งเทศก็ยังมีการรับซื้อตัวเงินร้อยละ 2 แต่ถ้าประเทศมีภาวะเงินฝืดเกิดขึ้น ธนาคาร ึ่งเทศกลางต้องการให้ลดอำนาจซื้อของประชาชนลง ก็อาจคิดอัตรารับช่วงซื้อลดสูงขึ้นเป็นร้อยละ 10 เท่ากับที่ธนาคารกรุงเทพรับซื้อลดจากนายสมศักดิ์ ในการนี้ธนาคารกรุงเทพจะไม่ได้ผลกำไรเลย ึ่งอาจต้องขาดทุนเพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการรับซื้อตัวเงินด้วย ธนาคารกรุงเทพก็จะ ึ่งกรรับซื้อตัวเงิน

3.3 การซื้อขายหลักทรัพย์ (open-market operation) หลักทรัพย์ทั้งของรัฐบาลและ ึ่งเอกชน เช่น พันธบัตรรัฐบาล ใบหุ้นขององค์กรธุรกิจ ตัวเงินของธนาคารพาณิชย์ เหล่านี้ ึ่งธนาคารกลางอาจใช้เป็นเครื่องมือดำเนินนโยบายการเงินได้เป็นอย่างดี สมมติว่า ธนาคาร ึ่งเทศกลางต้องการจะเพิ่มปริมาณเงินในมือประชาชนเพื่อแก้ภาวะเงินฝืด ธนาคารกลางก็จะประกาศรับ ึ่งซื้อหลักทรัพย์ชนิดต่าง ๆ จากสถาบันการเงินหรือประชาชนที่ถือหลักทรัพย์เหล่านั้น เมื่อ ึ่งธนาคารกลางจ่ายเงินค่าซื้อหลักทรัพย์ออกไป ก็จะทำให้ปริมาณเงินในมือประชาชนเพิ่มขึ้น ึ่งแต่ถ้าธนาคารกลางต้องการจะลดปริมาณเงินในมือประชาชนเพื่อแก้ภาวะเงินฝืด ธนาคารกลาง ึ่งก็จะประกาศขายหลักทรัพย์ออกไป เมื่อสถาบันการเงินและประชาชนจ่ายเงินซื้อหลักทรัพย์ ึ่งที่รัฐบาลขาย ปริมาณเงินในมือประชาชนก็จะลดน้อยลง

ตามปกติปริมาณเงินหากมีมากหรือน้อยเกินไปย่อมจะไม่เป็นผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ึ่งรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ จึงใช้นโยบายการเงินเพื่อป้องกันหรือแก้ไขมิให้มีภาวะเงินฝืดหรือ ึ่งภาวะเงินเฟ้อ เพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามเป้าหมาย

แบบฝึกหัดท้ายบท

1. ตลาดการเงินนอกประเทศคืออะไร จงอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ
2. ตลาดเงินกับตลาดทุนมีความแตกต่างกันในสาระสำคัญ อย่างไรบ้าง
3. บรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยต่างกับธนาคารพาณิชย์หรือไม่ อย่างไร
4. การจัดตั้ง “กองทุนรวม” มีวัตถุประสงค์สำคัญอย่างไร
5. กิจการประกันชีวิตจัดเป็นสถาบันการเงินหรือไม่ อย่างไร อธิบาย
6. ธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบสามารถสร้างเงินฝากได้อย่างไร อธิบาย
7. ธนาคารกลางของประเทศต่าง ๆ มีหน้าที่สำคัญอย่างไร อธิบาย
8. ธนาคารแห่งประเทศไทย มีวิธีการเก็บรักษาเงินสำรองเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนและประเทศชาติอย่างไร
9. เมื่อปริมาณเงินในมือประชาชนมีมากเกินไป ธนาคารกลางควรดำเนินการอย่างไร จึงจะลดปริมาณเงินลง
10. รัฐบาลจะใช้นโยบายการเงินเข้าแก้ไขภาวะเงินเฟ้อที่เกิดขึ้นได้หรือไม่ อย่างไร

หนังสืออ่านประกอบ

- นวลทิพย์ คงสกุล. **หลักเศรษฐศาสตร์ 2 : มหาเศรษฐศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : คณะเศรษฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2528, บทที่ 1.
- บุญยง ทิพย์โส. **มหาเศรษฐศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2523, บทที่ 7.
- ประเจ็ด สินทรัพย์. **เศรษฐศาสตร์มหภาคเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช. 2527, บทที่ 8, 9.
- รัตนา สายคณิต และชลลดา จามรกุล. **หลักเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเยียร์บุ๊คพับลิชเชอร์ จำกัด, 2528, บทที่ 1.
- ศิริพร จันผกา. **มหาเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2529, บทที่ 1.
- สุวัชร บุนนาค และวันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, **เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น (มหภาค)**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, บทที่ 7 และ 8.
- อุทิศ นาคสวัสดิ, ดร. **เศรษฐศาสตร์มหภาค ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 5** กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานคร การพิมพ์ 2515, บทที่ 2 และ 3.
- Edwards, G.J., **The Framework of Economics**. 2nd edition, London: Macgraw-Hill Publishing Company Limited 1960. Chapter 18.
- Lipsey, Richard G., and Steiner, Peter O., **Economics**. 3rd ed., New York: Haroert & Row, Publishers, Inc., 1972. Chapters 34, 35 and 36.
- Mc Connell, Campbell R., **Economics: Principles. Problems and Policies**. 5th ed., New York: Mc Graw-Hill Book Company, 1972. Chapter 17.
- Samuelson, Pual A., **Economics**. 8th ed., Tokyo: Kogakusha Company, Ltd., 1970 Chapters 15 and 16.
- Ulmer, Melville I., **Economics Theory and Practice**. Boston: Houghton Mifflin Co., 1957.